

"İşte, bir amele ile bir efendiyi nazara alacağız. Amele, tarz-ı maişet itibarıyla, ecnebî kadınlarla ihtilâta, temasa ve bir ocak yanında oturmaya ve mülevves şeylerin içine karışmaya müptelâ olduğundan, san'at ve maişet itibarıyla tabiat ve nefs-i emmâresi meydanı boş bulup tecavüz edebilir." İzah eder misiniz?

Burada iki farklı içtihadın iki farklı insanda, nasıl sadık ve doğru olduğu ifade ediliyor. Yani iman ve ibadet esaslarının dışındaki teferruata ait konularda, hak birden fazla olabilir. Öyle ise Ehl-i sünnet dairesindeki müçtehitlerin birbirine zıt olan bütün içtihatları hak ve musaddıktır.

Bazılarının zannettiği gibi, feri (*iman ve farza temas etmeyen*) konularda hak tek ve bir değildir. Feri konularda birden fazla hak birden fazla doğru olabilir. Üstad Hazretleri bu örnekle bu hakikati akla yaklaştırmak istiyor.

Bu konuda iki görüş oluşmuştur, birisi "**Musavvibe**" diğeri "**Tahtie**".

Musavvibe: "*Dört mezheb de hak'tır ve fûruatta hak taaddüd eder.*" diyenlere, ilm-i usulde **musavvibe** denir. Hakkın feri konularda çoğalması, insanların coğrafi ve iklim şartlarından doğan farklılıklarına işaret ediyor.

Mesela, uzak doğu kültüründe böcek yemek normalken, bizim kültürümüzde iğrençtir. Şimdi hangisi hak hangisi hatadır, diyebiliriz; elbette her iki durumda kendi kültüründe haktır. Bu sebeple Maliki mezhebinde böcek yemek caizken Hanefi mezhebinde caiz değildir. Şimdi Hanefi mezhebinin hükmü ile Maliki mezhebinin hükmü arasında "*Birisi hata ,ama doğru olma ihtimali var; diğeri doğru, ama hata olma ihtimali var.*" demek yerine, her iki hüküm de kendi konumunda hak ve doğru demek en güzel olan değil midir?

İşte musavvibe ekolü "*Bütün hak mezheplerin hükümleri, kendi konumuna ve özel şartlarına göre hak ve doğrudur.*" diyerek mezhep taassup ve tutuculuğuna geçit vermiyorlar.

Yine abdestte başı mesh etmek hususunda Hanefiler de başın dörtte biri, Şafililerde başa bir parmakla değmek yeterli iken, Malikilerde başın tamamı yıkanır vs... Şimdi kutuplarda yaşayan Müslümanlar açısından hak olan Şafililerin fetvası iken Afrika da yaşayan Müslümanlar için Malikilerin fetvası haktır. Normal iklimde olan Müslümanlar içinde Hanefilerin fetvası haktır. Şimdi hak burada bir değil üçtür. Her üç mezhebin görüşü de coğrafi koşullara göre haklılık arz ediyor. Öyle ise dinin teferruat kısmında hak çoğalabilir, bu sebeple Peygamber Efendimiz (asm) şöyle

buyurmuştur:

"Ümmetimin ihtilafında (yani farklı hak mezheplerde olmalarında) rahmet vardır."(1)

Bu iki misalde tahtienin savunduğu hak tek ve birdir, çoğalamaz fikrine reddiye vardır.

Tahtie: *"Mezhebim haktır, hata ihtimali var. Başka mezheb hatadır, sevap ihtimali var."* diyenler ki, bu hatalı anlayışa izafeten **"Tahtie"** denmiştir. Bu fikirde taassup ve tutuculuk hakimdir. İslam birliğine ve beraberliğine ciddi anlamda zarar verme kabiliyetinde olan bir akım ve anlayıştır.

Yani bunların fikrine göre *"Hak mezhepler içinde birisi hakka isabet etmişken diğerleri isabet edememiştir."* diyerek, diğer hak mezhepleri töhmet altında bırakıyorlar. Bu fikir yukarıda izah ettiğimiz **masavvibe** ve onların savunduğu salim yola uygun düşmüyor. Bu sebeple Üstad Hazretleri bu fikri kabul etmiyor. Üstad Hazretleri bu manaya şu şekilde işaret ediyor:

"Halbuki cumhur-u avam, mezhepte imtizaç etmiş olan zaruriyatı, nazariyat-ı içtihadiyeden vâzihan temyiz etmediğinden, sehven veya vehmen Tahtieyi filcümle teşmil edebilir. Bu ise, hatar-ı azîmdir. Bence, Tahtîeci, hubb-u nefisten neşet eden inhisar zihniyeti illetiyle malûdür. Ve Kur'ân'ın câmiyetinden ve umum tabakat-ı beşere şümül-ü hitabından gafletle mes'uldür."

"Hem Tahtîecilik fikri, sû-i zan ve tarafgirlik hissini menbaı olduğundan, İslâmda lâzım olan tesanüd-ü ervah, tevhid-i kulûb, tehâbbüb ve teâvüne büyük rahneler açmıştır. Halbuki hüsn-ü zanla, muhabbet ve vahdetle memuruz."(2)

Bu tahtie fikri nefis ve benlik sevgisinden gelen bir fikirdir ve Müslümanların siyasi birliğine ciddi anlamda tehdit oluşturma kabiliyetinde olan bir akımdır. Halbuki buna mukabil olan **"musavvibe"** fikri İslam ümmetinin birliğine ve dirliğine hizmet eden salim bir akımdır. Hem de **"tahtie"** fikri insanlarda suizanni teşvik eden bir mizaçtır.

Dinin asıl meseleleri ile teferruat olan meseleleri iç içe geçtiği için avam insan bu ikisini ayıramayıp dinin asıl meselelerini de teferruat gibi algılayıp onu da hata görebilir. Bu da *-Allah korusun-* insanın imanını zedeler. Bu riskten dolayı

musavvibe akımının dediği gibi hak olan mezheplerin hepsine bütünü ile hak demek en güzel yoldur.

Efendi ile amele konusunda izah etmek istenilen husus yukarıda takdim ettiğimiz iki örnekteki gibidir.

Tarım işçisi, tarz-ı maişet itibarıyla, namahrem kadınlarla iç içe olmaya ve necasetten taharet esasına uygun olmayan necis şeylerin içine karışmaya müptelâ olduğundan, san'at ve maişet itibarıyla tabiat ve nefis-i emmâresi meydanı boş bulup tecavüz edebilir. Bu yüzden Şafi mezhebi "*Kadına temas edersen abdest bozulur.*" diyerek, ona bir koruma zırhı oluşturuyor.

Ama **efendi** yani **şehirli birisi** için bu riskler bulunmuyor. Zira şehir hayatında insan hem üstüne başına dikkat eder, yani temiz olmak zorundadır hem de çarşı pazarda kadına temas etmesi mukadderdir. Bu yüzden Hanefi mezhebi "*kadına temas abdesti bozmaz*", az bir necasete ruhsat var diyor.

Dipnotlar:

(1) bk. (bk. *Keşfü'l-Hafa*,1/64)

(2) bk. [Sünühat, Kur'an'ın Hakimiyet-i Mutlakası.](#)